

RAFAŁ JAKUB PASTWA

KOMUNIKOWANIE RELIGIJNE O EKOLOGII. *CANCEL CULTURE* A KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI – WYBRANE REFLEKSJE

Komunikowanie religijne stanowi odrębny i znaczący rodzaj komunikacji społecznej, którego rola wzrosła wraz z rozwojem środków masowego przekazu, jak też pod wpływem mediatyzacji religii oraz instytucji religijnych. Komunikowanie religijne należy analizować jako odrębny proces, który ma swoją naturę, cele i oczywiście uczestników¹. W przypadku komunikowania religijnego Kościoła rzymskokatolickiego należy uwzględnić podwójną naturę oraz misję tegoż Kościoła i pamiętać, że we współczesnej kulturze podmioty religijne, w tym kościelne, często bywają sprowadzane do roli aktora politycznego² albo jednego z wielu uczestników i konsumentów medialnej przestrzeni cyfrowej. Tymczasem należy raczej uznać równoległe istnienie w komunikowaniu religijnym agendy religijnej i politycznej³. „Sojusz tronu i ołtarza” stanowi przyczynę deformacji religijnej, a ponadto może stanowić powód postrzegania instytucji religijnej jako aktora politycznego⁴. Przed wejściem biskupów i Kościoła w Polsce w rolę aktora

---

Ks. dr RAFAŁ JAKUB PASTWA — absolwent i doktor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji — e-mail: rafal.pastwa@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9470-5156>.

¹ Rafał Jakub PASTWA, „Komunikowanie religijne na przykładzie Kościoła katolickiego w Polsce z uwzględnieniem kontekstu pandemii koronawirusa”, *Kultura — Media — Teologia* 41, nr 2 (2020): 38, <https://doi.org/10.21697/kmt.41.2>.

² Mirosława GRABOWSKA, „Radio Maryja — polska prawica religijna”, *Znak* nr 640 (2008): 10–16; Katarzyna POKORNA-IGNATOWICZ, „Antyunijne imperium ojca Rydzyka. Od Radia Maryja do Telewizji Trwam”, *Studia Medioznawcze* nr 5 (15) (2003): 191–208; Stanisław BURDZIEJ, „Radio Maryja a społeczeństwo obywatelskie”, *Znak* nr 640 (2008), 17–28.

³ Jo-Rene FORMICOLA i Steve ADUBATO, „Examining Sexual Abuse in Catholic Church”, Public Broadcasting Service, dostęp 22.12.2022, <https://www.pbs.org/video/examining-sexual-abuse-catholic-church-nfnfv5/>.

⁴ Krzysztof KOWALCZYK, „Kościół katolicki w Polsce jako podmiot oddziałujący na system

politycznego przestrzegają wyraźnie w 1993 r. papież Jan Paweł II podczas wizyty polskich biskupów w Watykanie w ramach *ad limina apostolorum*⁵. Z kolei brak adekwatnej formy i dostosowywanie treści do mechanizmów rządzących rynkiem medialnym często prowadzi do banalizacji religii: utowarowienia oraz infantylicyzacji. Żadne teksty, w tym również dokumenty czy wypowiedzi liderów religijnych w mediach cyfrowych i społecznościowych, nie powinny być oddzielane od procesu komunikowania, od obiektywnego społecznego faktu porozumiewania się⁶. W związku z pojawianiem się społecznie istotnych problemów, takich jak: ochrona środowiska i walka z globalnym ociepleniem, walka z rasizmem, walka z nierównym traktowaniem, przeciwdziałaniem przemocy wobec ludzi i zwierząt, w wyniku braku reakcji ze strony instytucji kościelnych oraz ich liderów albo niewystarczającego zaangażowania w tym zakresie wspólnoty katolików — dochodzi do wielu przejawów *cancel culture* w odniesieniu do Kościoła rzymskokatolickiego, a jednym z najdotkliwszych jest niedebatowanie z liderami, hierarchami i członkami wspólnoty. W efekcie możliwość zaangażowania katolików w działania istotne społecznie i w uczestnictwo w wykreowanych medialnie dyskursach zostaje zewnętrznie ograniczona. W ten sposób Kościół rzymskokatolicki staje się autorytetem środowiskowym, zostaje pozbawiony siły szerszego oddziaływania społecznego i wpływu. W konsekwencji może się utrwać krzywdzący obraz katolików jako niezainteresowanych kwestiami ekologicznymi, przeciwdziałaniem przemocy czy walką z rasizmem i wykluczeniem⁷.

---

polityczny. Casus regulacji prawnych o zapłodnieniu pozaustrojowym *in vitro*”, *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne* 57 (2018): 7–19, <https://doi.org/10.15804/athena.2018.57.01>; Krzysztof KOWALCZYK, „Typologia grup interesu artykułujących postulaty Kościoła katolickiego w Polsce”, *Przegląd Politologiczny* nr 2 (2017): 177–188, <https://doi.org/10.14746/pp.2017.22.2.11>; Krzysztof KOWALCZYK, „Kościół rzymskokatolicki w Polsce jako podmiot oddziałujący na system polityczny. Casus ustawy o związkach partnerskich”, *Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych AMW* 4 (2015): 61–82; Rafał LEŚNICZAK, „Wizerunek hierarchicznego Kościoła katolickiego w Polsce jako aktora politycznego (1989–2015)”, w: *Partycypacja polityczna*, red. nauk. Maria Marczewska-Rytko i Dorota Maj (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2020), 447–459; Rafał LEŚNICZAK, „Did Polish Bishops Support Andrzej Duda in the Presidential Campaign in 2020? Analysis of Institutional Messages of the Polish Episcopal Conference”, *Political Preferences* 27 (2020): 25–38, <https://doi.org/10.31261/polpre.2020.27.25-38>.

⁵ George WEIGEL, *Witness to Hope. The Biography of Pope John Paul II* (London: Harper Collins Publishers, 2005), 666–667.

⁶ Michaił BACHTIN, *Dialog, język, literatura*, red. Eugeniusz Czaplewicz i Edward Kasperski (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1983), 215.

⁷ Malcolm L. MCCALLUM, „Perspective: Global Country-by-Country Response of Public Interest in the Environment to the Papal Encyclical *Laudato Si*”, *Biological Conservation* 235 (2019): 209–225, <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2019.04.010>.

Pewną próbą przełamania takiego stanu rzeczy była zapowiedź i publikacja encykliki „ekologicznej” *Laudato si’* papieża Franciszka. Kontekst ogłoszenia tego dokumentu kościelnego był nieprzypadkowy — rok 2015 miał stanowić przełom w wysiłkach globalnych na rzecz przeciwdziałania postępującym w zawrotnym tempie zmianom klimatu⁸. Dokument jednak, dostrzeżony przez media, nie przyczynił się do podjęcia przełomowych działań poza nielicznymi inicjatywami i publikacjami, także ze strony wierzących. Być może za taki stan rzeczy są odpowiedzialne media katolickie i stopień ich zaangażowania w promocję przesłania „zielonej” encykliki. Innym czynnikiem może być zbyt ogólny poziom rozważań, jaki dostrzega się w analizie dokumentu, a także niewystarczające zainteresowanie losem zwierząt i przeciwdziałaniem przemocy wobec zwierząt. *Laudato si’* zawiera mimo to szereg istotnych i atrakcyjnych intuicji, które przy odpowiednim opracowaniu mogłyby stanowić, nie tylko dla katolików, inspirację do realizowania wskazań ekologii życia codziennego. W katalogu wchodzącym w zakres codziennej praktyki ekologicznej powinny znaleźć się z pewnością tematy dotyczące przeciwdziałania przemocy wobec ludzi i zwierząt, a także kwestie związane z masowym chowem i ubojem zwierząt, a w konsekwencji sugestie dotyczące konsumpcji, zwłaszcza w warunkach komfortu.

Celem artykułu jest analiza problematyki ekologii⁹ w komunikowaniu religijnym w kontekście przejawów *cancel culture* w odniesieniu do Kościoła rzymskokatolickiego. Podstawowym przedmiotem niniejszych rozważań uczyniono encyklikę *Laudato si’*, a także literaturę poświęconą *cancel culture*, ze szczególnym uwzględnieniem intuicji Jo-Rene Formicoli. W związku z analizą komunikowania religijnego o ekologii sięgnięto do badań, które ukazują, w jakim stopniu encyklika społeczna papieża Franciszka, zwana zieloną lub ekologiczną, stanowiła istotny temat dyskusji na łamach najpopularniejszych katolickich tygodników opinii w Polsce. Analizując problematykę komunikowania religijnego o ekologii na podstawie *Laudato si’*, zaproponowano kierunki rozwoju „ekologii ludzkiej życia codziennego”, uwzględniające odniesienie do przeciwdziałania przemocy wobec ludzi i zwierząt. Na potrzeby niniejszego artykułu zastosowano metodę analityczno-syntetyczną.

---

⁸ Carlos NOBRE, „An Opportunity Not to Be Missed”, World Resources Institute, dostęp 23.12.2022, <https://www.wri.org/blog/2015/08/opportunity-not-be-missed>.

⁹ W przestrzeni kultury popularnej i w przestrzeni medialnej ekologia częściej rozumiana jest potocznie jako społeczne zaangażowanie na rzecz ochrony środowiska niż nauka przyrodnicza — Michał WYROSTKIEWICZ, *Ekologia ludzka. Osoba i jej środowisko z perspektywy teologicznomoralnej* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007), 23–24.

KOMUNIKOWANIE RELIGIJNE

Problematyka komunikowania religijnego znalazła się w polu szerszego zainteresowania w dobie przyspieszonej mediatyzacji religii i instytucji religijnych, zwłaszcza od czasu wybuchu pandemii koronawirusa¹⁰. Komunikowanie religijne jest odrębnym i znaczącym rodzajem komunikacji społecznej, na co wpłynął rozwój środków masowego przekazu i wspomniana mediatyzacja religii oraz instytucji religijnych¹¹. Należy analizować je jako odrębny proces, który ma swoje własne cele i uczestników¹². Komunikowanie religijne to proces uzewnętrzniania, prezentowania, a także przedstawiania religii jako rzeczywistości zdolnej do jednoczenia osób w obszarze instytucji Kościoła oraz na podstawie uniwersalnego przesłania Ewangelii. Obejmuje ono nie tylko przekaz treści religijnych za pośrednictwem mediów. Jest ono celowym komunikowaniem o religii w obszarze duchowym i instytucjonalnym, zakłada również osiągnięcie określonych celów w perspektywie społecznej, politycznej, gospodarczej czy kulturalnej¹³.

¹⁰ Małgorzata NOWAK, „Komunikacja Kościoła katolickiego w Polsce z otoczeniem wewnętrznym i zewnętrznym — ujęcie pragmatyngwistyczne”, w: Mirosław CHMIELEWSKI, Małgorzata NOWAK, Piotr STANISZ, Justyna SZULICH-KALUŻA i Dariusz WADOWSKI, *Komunikacja Kościoła katolickiego w Polsce w okresie pandemii Covid-19. Raport z badań interdyscyplinarnych* (Kraków: Wydawnictwo «scriptum», 2022), 75–116.

¹¹ Damian GUZEK, „Mediatyzacja religii. Analiza pojęcia”, w: *Przestrzenie Komunikacji. Technika, język, kultura*, red. Ewa Borkowska, Agata Pogorzelska-Klis i Beata Wojewoda (Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 2015), 69–78; Juliusz IWANICKI, „Mediatyzacja treści religijnych w kulturze internetowej i popularnej”, *Humaniora. Czasopismo Internetowe* 18, nr 2 (2017): 17–22, dostęp 27.12.2022, http://humaniora.amu.edu.pl/sites/default/files/humaniora/Humaniora%018/Iwanicki_Hum_2_17_S.pdf; Radosław SIEROCKI, „Mediatyzacja i mediacja religii”, w: *Media i religia. Nowy kontekst komunikacji*, red. Radosław Sierocki, Marek Sokołowski i Agnieszka Zduniak (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2016), 37–60; Stig HJARVARD i Mia LÖVHEIM, red., *Mediatization and Religion. Nordic Perspectives* (Göteborg: Nordicom 2012); Stig HJARVARD, „The Mediatization of Society. A Theory of the Media as Agents of Religious Changes”, *Northern Lights* nr 6 (1) (2008), 9–26, https://doi.org/10.1386/nl.6.1.9_1; Heidi CAMPBELL, „This Is My Church”: *Seeing the Internet and Club Culture as Spiritual Spaces*, w: *Religion Online. Finding Faith in the Internet*, red. Lorne L. Dawson i Douglas E. Cowan (New York: Routledge, 2004), 107–122; Peter FISCHER-NIELSEN, „The Internet Mediatization of Religion and Church”, w: *Mediatization and Religion*, red. Hjarvard i Lövheim, 45–61; Željko PALIĆ, Filip KURBANOVIĆ i Tomislav LEVAK, „Mediatization of Catholicism in Croatia: A Networked Religion?”, *Revija za Sociologiju* 47, no. 3 (2017): 241–270; Rafał LEŚNICZAK, „Mediatization of Institutional Communication of the Catholic Church. Reflections on the Margins of the Migration Crisis”, *Studia Medioznawcze* 20, nr 3 (2019): 237–246; Justyna SZULICH-KALUŻA, „Tożsamość religijna w dobie mediatyzacji religii”, *Roczniki Nauk Społecznych* 49, nr 1 (2021): 133–150, <https://doi.org/10.18290/rns21491.9>.

¹² PASTWA, „Komunikowanie religijne”, 38.

¹³ *Ibid.*, 41.

Komunikowanie religijne wykracza poza treści o charakterze duchowym, teologicznym i dotyczącym organizacji kultu. Nie powinno się go sprowadzać wyłącznie do tematyki religijnej¹⁴. Komunikowanie religijne stanowi bowiem oddzielny typ komunikowania społecznego. W obszarze instytucjonalnym zakłada to konieczność obecności członków wspólnoty religijnej, jej liderów i hierarchów w przestrzeni społecznej. Z drugiej zaś strony media według określonych strategii podejmują tematykę dotyczącą liderów religijnych i hierarchów, wspólnot religijnych i związków wyznaniowych.

W analizach poświęconych komunikowaniu religijnemu w odniesieniu do katolicyzmu należy uwzględnić teorię holistyczną, zakładającą istnienie podwójnej natury i misji Kościoła katolickiego, a w konsekwencji istnienie agendy religijnej i politycznej w komunikatach religijnych. Przy dokładnym badaniu rozłożenia akcentów w poszczególnych komunikatach religijnych można mówić o ewentualnej przewadze którejś z agend, innymi słowy — istnieje możliwość zbadania, czy poszczególne komunikaty hierarchów i liderów religijnych są skoncentrowane są bardziej na porządku politycznym i instytucjonalnym czy duchowym i soteriologicznym. Sprowadzanie papieża czy innych liderów religijnych wyłącznie do roli aktorów politycznych może stanowić ujęcie redukcjonistyczne. Przykładem jest choćby encyklika *Laudato si'*, w której papież wypowiada się na tematy społeczne nie tylko jako głowa państwa i uczestnik życia społecznego, ale także jako przywódca duchowy katolików, dlatego swoje przesłanie opiera na badaniach naukowych, Ewangelii i Tradycji Kościoła.

System komunikowania religijnego składa się zatem strukturalnie z elementów pochodzących z kilku odrębnych rzeczywistości: instytucji religijnej, treści wiary oraz sfery publicznej zdominowanej przez media masowe¹⁵. Stąd należy wziąć pod uwagę definicję komunikowania religijnego zaproponowaną przez Rafała Leśniczaka, który rozumie je jako zmediatyzowaną formę komunikacji społecznej, która odnosi się do osób należących do Kościołów i innych związków wyznaniowych lub podejmujących w swoich komunikatach zagadnienia religijne¹⁶.

Pominięcie najnowszych technologii komunikacyjnych przez instytucje kościelne w procesie prezentowania treści wynikających z nauki Jezusa z Nazaretu, a także przedstawianie chrześcijańskiej interpretacji zjawisk społecznych w plura-

---

¹⁴ Krzysztof MARCYŃSKI, *Komunikacja religijna i media* (Kraków: Wydawnictwo Petrus, 2016), 12–13.

¹⁵ PASTWA, „Komunikowanie religijne”, 43.

¹⁶ Rafał LEŚNICZAK, „Kategoria tożsamości i stereotypu w komunikacji religijnej. Próba hermeneutycznej interpretacji tekstów prasowych tygodnika «Newsweek Polska» w kontekście obrad synodu o rodzinie 2014-2015”, *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica* 51, nr 5 (2018): 88, <http://dx.doi.org/10.18778/1505-9057.51.07>.

listycznym społeczeństwie byłoby błędem¹⁷. Konieczna jest w tym aspekcie koncentracja nie tylko na treści przekazu, ale i na jego formie, dostosowanej do potrzeb i oczekiwań współczesnego konsumenta mediów¹⁸. Błędy w komunikowaniu religijnym na poziomie treści oraz formy, jak również objęcie procesem mediatyzacji religii i instytucji religijnych prowadzą często do banalizacji religii w rozumieniu Stiga Hjarvarda i Janusza Mariańskiego. W rozumieniu duńskiego badacza oznacza to, że treści religijne stają się jednym z wielu produktów medialnych w przestrzeni mediów cyfrowych, nie podlegając kontroli ekspertów z zakresu filozofii religii, religioznawstwa, teologii czy prawa kanonicznego, zostają podporządkowane mentalności rynkowej mediów nastawionych na rozrywkę i sensację. Stąd istotne z punktu widzenia wspólnoty wierzących treści ustępują miejsca treściom sensacyjnym i rozrywkowym w przekazach medialnych. To sytuuje religię w nowoczesnym społeczeństwie w zupełnie nowym położeniu. Treści religijne mogą być przywoływane i powielane w dowolnym kontekście, niekiedy w oderwaniu od ich istoty¹⁹. Banalizacja religii w rozumieniu Mariańskiego oznacza infantyлизację religii i wiary w sytuacji, gdy treść i formy komunikatów w przestrzeni internetowej powodują odzieranie treści dotyczących wiary i religii z tego, co stanowi ich podstawowe przesłanie²⁰. Należy zatem uznać, że może to być działanie intencjonalne, obliczone na dotarcie do masowego odbiorcy, szukanie uwagi apateistów, przychylności osób wrogo nastawionych do instytucji, poszczególnych liderów czy hierarchów, a nawet do przesłania antropologii chrześcijańskiej. Jak zauważa Ewa Stachowska, aktywność mediów we współczesnej kulturze nie zawsze jest zgodna z interesem instytucji religijnych, w tym Kościoła katolickiego²¹. W sytuacji gdy Kościół katolicki i jego liderzy nie mogą pominąć wykorzystywania technologii komunikacyjnych, koniecznością staje się skuteczne zastosowanie form przekazu do poszczególnych treści. W tym kontekście pojawia się kluczowe dla komunikowania religijnego pytanie, czy istnieje możliwość uniknięcia banalizacji religii i wiary, w obu jej formach, zwłaszcza w mediach społecznościowych,

¹⁷ Neil POSTMAN, *Amusing Ourselves to Death. Public Discourse in the Age of Show Business* (New York, Harmondsworth, Ringwood, Markham, Auckland: Viking Penguin Inc., 1985), 83–107.

¹⁸ Hanna ADONI i Hillel NOSSEK, „The New Media Consumers: Media Convergence and the Displacement Effect”, *Communications* 26, issue 1 (2001): 59–84, <https://doi.org/10.1515/comm.2001.26.1.59>

¹⁹ Stig HJARVARD, *The Mediatization of Culture and Society* (New York: Routledge, 2013), 81–92.

²⁰ Janusz Mariański, „Internet a religia”, *Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II* 63, nr 2 (2021): 10, <https://doi.org/10.31743/znkul.9832>.

²¹ Ewa STACHOWSKA, „Mediatyzacja religii w Polsce. Wybrane aspekty w koncepcji S. Hjarvarda”, *Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne* 21, nr 4 (2017): 42–43, dostęp 29.12.2022, <https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/ucs/article/view/3339>.

jeśli uznamy, że media przejęły wiele funkcji zarezerwowanych niegdyś dla religii²².

PRZEJAWY *CANCEL CULTURE*

Możliwości, jakie uzyskali konsumenci mediów poprzez rozwój technologii komunikacyjnych i w efekcie przeobrażeń społeczeństw pod wpływem procesów mediatyzacji, nieustannie sprzyjają ewolucji kulturowej. Coraz częściej problemy i wyzwania współczesności, istotne dla poszczególnych grup społecznych, bywają rozwiązywane za pośrednictwem mediów cyfrowych, w tym społecznościowych. Dotychczas marginalizowane podmioty — nie tylko wspólnoty, ale i jednostki — zyskały skuteczne narzędzie obrony służące do walki z niesprawiedliwością, a wreszcie — z współczesnym ostracyzmem. Media cyfrowe stały się dla jednostek i dotychczas marginalizowanych grup osób środkiem oddziaływania na potężne i wpływowe podmioty, pozwalającym nawet na ich bojkotowanie i „wymazywanie”²³. Paradoksalnie taki sposób wykorzystywania narzędzi z zakresu technologii komunikacyjnych prowadzi do zagrożenia pluralizmu światopoglądowego i prowadzenia debat. Wzrost znaczenia produktu współczesności w postaci bezpieczeństwa doprowadził do bojkotu wielu publicznych wystąpień i odczytów. Przejawy *cancel culture* dotyczą coraz szersze grono wpływowych podmiotów, autorytetów z różnych dziedzin, marek i celebrytów, a powodem do ich kulturowego bojkotowania mogą być słowa lub zachowania, które w danym momencie zostały przez użytkowników mediów uznane za agresywne lub obraźliwe. Początków *cancel culture* należy doszukiwać się w kulturze amerykańskiej²⁴, a precyzyjnie — w środowiskach uniwersyteckich²⁵.

Przeobrażenia *cancel culture* prowadzą do wymierzania sprawiedliwości za nieodpowiednie słowa, postawy i zachowania podejmowane przez podmioty mające wpływy, osoby widoczne medialnie, instytucje czy organizacje. Dalszym

---

²² Tomáš HALÍK, *Wzywany czy niewzywany Bóg się tutaj zjawi. Europejskie wykłady z filozofii i socjologii dziejów chrześcijaństwa*, tłum. Andrzej Babuchowski (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2006), 34–35.

²³ Meredith D. CLARK, „Drag Them: A Brief Etymology of So-Called ‘Cancel Culture’”, *Communication and the Public* 5, issue 3–4 (2020): 89, <https://doi.org/10.1177/2057047320961562>.

²⁴ Daniela Garcia, „The Origin, Development, and Consequences of Cancel Culture in American Society”, w *Culture & Crisis Conference: Reconciling Constitutionalism and Federalism in a Time of Crisis* (Lynchburg, VA: Liberty University Helms School of Government, 2021), 3.

²⁵ Greg LIUKIANOF i Jonathan HAIDT, *The Coddling of the American Mind: How Good Intentions and Bad Ideas Are Setting Up a Generation for Failure* (New York: Penguin Publishing Group, 2018), 73.

krokiem stało się wezwanie do bojkotu kulturowego i wreszcie do „anulowania” wymienionych wyżej kategorii wpływowych podmiotów²⁶. Media cyfrowe wytworzyły przestrzeń konkurowania ze sobą różnych form kultury, idei czy wiedzy. Przejawy *cancel culture* wobec autorytetów z różnych dziedzin, instytucji, marek stały się możliwe poprzez spontaniczne działania konsumentów mediów. *Cancel culture*, jej język, zawartość, są podstawowymi elementami współczesnej kultury cyfrowej²⁷.

Oznaki *cancel culture* są dostrzegalne w różnych częściach świata w odniesieniu do Kościoła rzymskokatolickiego, jego hierarchów i liderów. Wśród nich wyróżnia się niszczenie pomników, zakłócanie porządku nabożeństw, spadek liczby uczniów w szkołach katolickich czy wzrost liczby osób deklarujących się jako obojętne, niewierzące i niepraktykujące²⁸. Jednym z najbardziej dotkliwych przejawów *cancel culture* w stosunku do katolicyzmu jest pomijanie jego liderów i hierarchów w debacie publicznej, co w konsekwencji prowadzi do pozbawiania katolików głosu w dyskursie publicznym w odniesieniu do istotnych problemów. Jo-Rene Formicola upatruje w oznakach *cancel culture* w stosunku do Kościoła katolickiego zarówno czynniki zewnętrzne, jak i wewnętrzne. Do tych pierwszych zalicza zmiany demograficzne i zmiany kulturowe, zwłaszcza w podejściu do zagadnień dotyczących planowania rodziny i aborcji. Wśród czynników wewnętrznych wymienia przede wszystkim kryzys związany z przestępstwami seksualnymi niektórych duchownych, zaangażowanie polityczne instytucji kościelnych, co w ostatecznym rozrachunku wpływa na znaczne osłabienie wpływu Kościoła na społeczeństwo. Zdaniem badaczki przejawy *cancel culture* w odniesieniu do

---

²⁶ *Cancel culture* rozumie się jako „medialnie zapośredniczone wycofywanie wsparcia i poparcia podmiotom publicznym, wyrażane często w formie oburzenia i zawstydzania, w związku ze słowami lub działaniami, które nie są akceptowalne zwłaszcza przez dotychczas marginalizowane i wykluczane grupy osób i jednostki «pozbawione głosu» w dobie dominacji mediów tradycyjnych. Jedną z form anulowania wpływowych i widocznych medialnie podmiotów jest pomijanie ich w debacie, bojkotowanie wydarzeń z ich udziałem lub unieważnianie ich działań, a także dorobku (również przeszłych zasług i osiągnięć). Anulowanie — (niekiedy stosuje się terminy: *wymazywanie, wycinanie, unieważnianie*) jest procesem realnym, dotkliwym i praktycznie nieodwracalnym ze względu na stale postępującą siłę i znaczenie mediów cyfrowych, w tym mediów społecznościowych. Wiele interakcji użytkowników-konsumentów mediów społecznościowych ma obecnie znamiona *wydawania szybkich wyroków* na podmioty wpływowe i charakteryzujące się wysoką widocznością medialną” (Rafał Jakub PASTWA, „*Cancel culture* a Kościół rzymskokatolicki w Polsce”, w: *Współczesne dyskursy medialne*, t. 1, red. Iwona Hofman i Danuta Kępa-Figura (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2022), 305.

²⁷ Joseph Ching VELASCO, „You are Cancelled: Virtual Collective Consciousness and the Emergence of Cancel Culture as Ideological Purgings”, *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities* 12 No. 5 (2020): 2, <https://dx.doi.org/10.21659/rupkatha.v12n5.rioc1s21n2>.

²⁸ Jo-Rene FORMICOLA, „The Catholic Religious Presence in Civil Society: A Waning Influence”, *Religions* 12 (2021): 12, <https://doi.org/10.3390/rel12040248>.

katolizmu wynikają również z niewystarczającej reakcji bądź z obojętności środowisk katolickich na problem rasizmu, kolonializmu, ochrony środowiska czy kryzysu migracyjnego²⁹. Do trudnej sytuacji katolicyzmu przyczynia się także seria kryzysów w obszarze komunikacji i zarządzania, ujawnionych już w czasie obecnego pontyfikatu. Stąd potrzeba znalezienia rozwiązań pozwalających na to, by w przyszłości katolicyzm mógł być traktowany jako orędownik moralny i partner w najważniejszych kwestiach społecznych, ekonomicznych i politycznych na świecie³⁰.

KOMUNIKOWANIE RELIGIJNE O EKOLOGII NA PRZYKŁADZIE *LAUDATO SI'*

Udaną próbą reakcji Kościoła katolickiego na społecznie istotny problem, jakim jest ochrona środowiska i promocja postaw ekologicznych, wydawało się ogłoszenie 28 czerwca 2015 r. encykliki *Laudato si'*. W trosce o wspólny dom przez papieża Franciszka, które poprzedziło Światowy Szczyt Klimatyczny w Paryżu, odbywający się od 30 listopada do 11 grudnia 2015 r. Należy jednak wskazać, że encyklika *Laudato si'* papieża Franciszka nie była pierwszym ani jedynym poważnym głosem papieża w kwestiach ekologicznych, rozumianych jako ochrona środowiska przyrodniczego i środowiska człowieka³¹. Przełomowy raport Sithu U Thanta z 1969 r. zatytułowany *The Problems of Human Environment* sprawił, że społeczność międzynarodowa podjęła zdecydowane kroki w dziedzinie ochrony klimatu i przyrody, zmusiła także papieża Pawła VI oraz innych liderów katolickich do refleksji i zajęcie stanowiska w tej sprawie. Niedługo po raporcie pochodzącego z Birmy sekretarza ONZ ukazała się praca *Bioethics: Bridge to the Future* — przełomowa publikacja Van Rensselaera Pottera, onkologa i protoplasty bioetyki w ujęciu środowiskowym³².

Pierwszym papieżem, który poświęcił wiele uwagi nauczaniu ekologicznemu, był Jan Paweł II. Według Wojciecha Bołozza, jednego z czołowych polskich bioetyków, stworzył on całościową koncepcję ekologiczną, koncentrując się na biblijnych przesłankach ochrony stworzonego świata przyrody oraz ochronie

²⁹ Ibid., 3–13.

³⁰ Jo-Rene FORMICOLA, „Catholic Church–State Relations in Transition: The Future”, *Religions* 13 (2022): 1–11, <https://doi.org/10.3390/rel13090769>.

³¹ Rafał Jakub PASTWA, *Ekologia w komunikowaniu religijnym* (Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2020).

³² VAN RENSSLAER POTTER, *Bioethics: Bridge to the Future* (Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc., 1971).

człowieka³³. Należałoby uznać, że katolicy, także w Polsce, od dawna posiadali narzędzie w postaci komunikowania religijnego o ekologii, mogące służyć indywidualnemu i instytucjonalnemu przeorientowaniu podejścia do problematyki ochrony środowiska. Religijnie motywowana i racjonalnie tłumaczona konieczność ochrony przyrody wyłania się z komunikowania religijnego o ekologii Benedykta XVI³⁴. Motywacja religijna obok argumentacji naukowej powinna tym bardziej przyczynić się do większej aktywności katolików na tym polu³⁵.

Encyklika *Laudato si'* papieża Franciszka została zauważona przez media i stała się inspiracją dla wielu inicjatyw, także w Polsce³⁶. Należy dodać, że kwestie ekologiczne nie stanowią jednak priorytetowego obszaru Kościoła katolickiego, także dla mediów katolickich — główną oś zaangażowania stanowi bowiem trwający synod biskupów, kryzys wiarygodności i wizerunku tej instytucji. Opierając się na badaniach, które przeprowadzono, aby zbadać wpływ ogłoszenia *Laudato si'* na zainteresowanie tematyką ekologiczną głównych katolickich tygodników opinii w Polsce: *Gościa Niedzielnego*, *Niedzieli* i *Tygodnika Powszechnego*, należy stwierdzić, że problematyka ochrony środowiska i zmian klimatycznych na łamach badanych periodyków w 2015 r. zajmowała odległe miejsce pod względem istotności. Żadne ze wspomnianych czasopism nie analizowało konsekwentnie i w sposób pogłębiony encykliki papieża Franciszka, na ich łamach nie proponowano praktycznych rozwiązań dla wspólnot katolickich, nie pobudzano do aktywności hierarchów i liderów życia religijnego, nie podejmowano dialogu między przedstawicielami świata nauki i religii, nie opublikowano żadnej krytycznej analizy dokumentu³⁷. Na tej podstawie można stwierdzić, że Kościół katolicki w Polsce nie jest kojarzony jako instytucja zatroskana o ochronę środowiska i zatrzymanie niekorzystnych zmian klimatu, co — zgodnie z analizą Formicoli — bez wątpienia stanowi jeden z czynników sprzyjających przejawom *cancel culture*.

---

³³ Wojciech BOŁOZ, *Kościół i ekologia: w obronie człowieka i środowiska naturalnego* (Kraków: Homo Dei, 2010), 31–32.

³⁴ BENEDYKT XVI, *Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu: Benedykt XVI w rozmowie z Peterem Seewaldem*, tłum. Piotr Napiwodzki (Kraków: Wydawnictwo Znak 2011), 53–60.

³⁵ A. James McADAMS, „Lecture. Post-Truth, Climate Change, and the Idea of the Modern Catholic University”, w: *Profesor A. James McAdams. Doktor Honoris Causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II* (Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 2019), 101–109.

³⁶ Wśród inicjatyw ekologicznych należy wymienić działalność naukową i edukacyjną o. Stanisława Jaromiego, związanego z portalem internetowym Święto Stworzenia (<https://www.swieto-stworzenia.pl/>), który oferuje szkolenia liderów ekologii integralnej, promuje projekty ekologiczne, a także udostępnia dokumenty kościelne na temat nauczania ekologicznego.

³⁷ PASTWA, *Ekologia w komunikowaniu religijnym*, 107–138.

Papież Franciszek w *Laudato si'* tworzy katalog głównych problemów ekologicznych we współczesnej kulturze, przy tym diagnozy są oparte są zarówno na argumentach naukowych, jak i tych wypływających z przesłanek teologiczno-biblijnych. Biskup Rzymu przedstawia wreszcie propozycje rozwiązań niektórych kwestii, wskazując potrzebę odnowy człowieka, który jest odpowiedzialny za nieodpowiedzialną eksploatację dóbr i zasobów. Zwraca uwagę na konieczność znalezienia rozwiązań systemowych na poziomie globalnym i lokalnym, a także na potrzebę edukacji w zakresie ekologii życia codziennego jednostek. Ten aspekt wydaje się szczególnie istotny z punktu widzenia komunikowania religijnego o ekologii, bo dotyczy bezpośrednio osób, które nie odpowiadają za działania na poziomie rządowym czy ponadnarodowym. Codzienna praktyka ekologiczna katolików powinna mieć odniesienie do problemów istotnych społecznie, w tym dotyczących przeciwdziałania przemocy wobec ludzi i zwierząt. Pod tym kątem będą analizowane wskazania papieża w części poświęconej ludzkiej ekologii życia codziennego. Kiedy mowa o ekologii ludzkiej, świat nie powinien być analizowany „na drodze wyizolowania jednego tylko aspektu, ponieważ «księga natury jest jedna i niepodzielna» i obejmuje środowisko, życie, seksualność, rodzinę, relacje społeczne, a także inne aspekty”³⁸.

W części dokumentu poświęconej ludzkiej ekologii życia codziennego papież podkreśla, że prawdziwy rozwój nie dokonuje się bez integralnej poprawy jakości ludzkiego życia. Opierając się na danych naukowych, zauważa, że otoczenie wpływa na sposób patrzenia ludzi na życie, odczuwanie i działanie³⁹. Zwraca uwagę na warunki życia ludzi w dużych, przeludnionych aglomeracjach, prowizorycznych osiedlach, co może prowadzić „do poczucia wykorzystania sprzyjającego zachowaniom aspołecznym i przemocy”⁴⁰. W dokumencie nie pojawia się szersze odniesienie do zjawiska przemocy, nie jest ono również definiowane. Termin „przemoc”⁴¹ występuje już w pierwszych zdaniach encykliki. Jak pisze

---

³⁸ FRANCISZEK, *Encyklika Laudato si'*. *W trosce o wspólny dom* (Kraków: Wydawnictwo M, 2015), nr 6. Wersja internetowa: La Santa Sede, dostęp 26.05.2023, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html.

³⁹ Ibid., nr 147.

⁴⁰ Ibid., nr 149.

⁴¹ Przemoc to „celowe użycie siły fizycznej lub władzy, sformułowane jako groźba lub rzeczywistość użyte, skierowane przeciwko samemu sobie, innej osobie, grupie lub społeczności, które albo prowadzi do, albo z którym wiąże się wysokie prawdopodobieństwo spowodowania obrażeń cielesnych, śmierci, szkód psychologicznych, wad rozwoju lub braku elementów niezbędnych do normalnego życia i zdrowia” (Etienne G. KRUG, Linda L. DAHLBERG, James A. MERCY, Anthony B. ZWI i Rafael LOZANO, red., *World Report on Violence and Health* (Geneva: World Health Organization, 2002), 5, World Health Organization, dostęp 28.12.2022, <https://www.who.int/publications/i/item/9241545615>. Należy również odnotować zjawisko cyberprzemocy i przemoc mediów (Magdalena

papież, mieści się ona „w ludzkich sercach zranionych grzechem, wyraża się również w objawach choroby, jaką dostrzegamy w glebie, wodzie, powietrzu i w istotach żywych”⁴². Współgra to z kategorią współodczuwania⁴³, które w wymiarze cielesnym może stanowić uniwersalną podstawę do poszerzenia ludzkiej odpowiedzialności za los osób zależnych, a także zwierząt⁴⁴. Bezbronność i kruchość istot żywych papież dostrzega zwłaszcza w zestawieniu z interesem rynku i absolutyzacji mentalności rynkowej⁴⁵. W dokumencie zwraca się uwagę na dobro zwierząt i przyrody w kontekście rozwoju przemysłu i gospodarki, jednak istnieje wyraźne podkreślenie, że inne stworzenia mają wartość same w sobie, bez względu na stopień użyteczności dla człowieka. Warto podkreślenia jest także to, że żadnego stworzenia nie wolno sprowadzać do poziomu rzeczy⁴⁶. Franciszek, sięgając po argumentację teologiczną, podkreśla, że w chrześcijańskim rozumieniu rzeczywistości „los całego stworzenia wpisuje się misterium Chrystusa”, co stanowi wyjątkowo mocne wskazanie dotyczące podejścia zwłaszcza do ludzi i zwierząt⁴⁷. W dalszej części dokumentu dokonuje krytyki tzw. przerostu antropocentryzmu i nieodpowiedniej prezentacji antropologii chrześcijańskiej. W rzeczywistości rolą człowieka jest bycie odpowiedzialnym zarządcą tego, co otrzymał od Stwórcy⁴⁸. Z byciem odpowiedzialnym zarządcą kłóci się zatem jakakolwiek przemoc lub wykorzystanie stworzenia tak, jak się korzysta z rzeczy. W konsekwencji rolą zarządcy powinno być również przeciwdziałanie przemocy i wszelkim formom krzywdzenia innych ludzi i stworzeń.

ŁUKA i Rafał Jakub PASTWA, *Pedagogiczne i medioznawcze aspekty przeciwdziałania przemocy* [Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2020], 95–100) i przemocy wobec zwierząt (Barbara KLIMEK, „Przemoc wobec zwierząt i prawna ochrona zwierząt w Polsce”, *Życie Weterynaryjne* 93 [2018]: 608–616). W świetle niektórych badań istnieje ścisła zależność między stosowaniem przemocy wobec zwierząt a stosowaniem przemocy wobec ludzi — Joanna NARODOWSKA, „Korelacja pomiędzy agresją wobec zwierząt a agresją wobec ludzi w świetle badań aktowych”, *Archiwum Kryminologii* 40 (2018): 327–370, <https://doi.org/10.7420/AK2018G>.

⁴² Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, nr 2.

⁴³ *Ibid.*, nr 9.

⁴⁴ Ralph R. ACAMPORA, „O cielesnym współodczuwaniu”, tłum. Dorota Chabrajska, *Ethos* 102, nr 2 (2013): 133–139, dostęp 27.12.2022, <https://czasopisma.kul.pl/index.php/ethos/article/view/5594/5345>; Ralph R. ACAMPORA, *Corporal Compassion: Animal Ethics and Philosophy of Body* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press 2006); Ralph R. ACAMPORA, „Toward a Properly Post-Humanist Ethos of Somatic Sympathy”, w: *Strangers to Nature. Animal Lives and Human Ethics*, red. Gregory R. Smulewicz-Zucker (Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK: Lexington Books, 2012), 235–247.

⁴⁵ FRANCISZEK, Encyklika *Laudato si'*, nr 56.

⁴⁶ *Ibid.*, nr 69.

⁴⁷ *Ibid.*, nr 99.

⁴⁸ *Ibid.*, nr 116.

Ekologia ludzka życia codziennego to również obszar, w którym szczególną uwagę należy skoncentrować na cielesnym wymiarze egzystencji. To poprzez żywe ciało człowiek staje w bezpośredniej relacji z innymi stworzeniami. W ciełe wyraża się jako indywiduum⁴⁹, dzięki cielesnemu współodczuwaniu dzieli kruchość egzystencji z innymi istotami posiadającymi żywe ciało, odczuwającymi lęk czy ból fizyczny⁵⁰. Obok edukacji i wychowania, do których katolicy powinni wykorzystywać motywację religijną, należy — zdaniem papieża — sięgnąć po narzędzia prawne, które stanowią skuteczne i długotrwałe narzędzie dbania o reguły i o dobro wspólne. Kontrola prawna stanowi jeden z elementów kluczowych w procesie przeciwdziałania przemocy. Instytucjonalne rozwiązania oparte na prawnych regulacjach umożliwiają osobom najbardziej zagrożonym wykluczeniem społecznym i przemocą darmowy dostęp do interdyscyplinarnych zespołów specjalistów. Szczególną rolę mogą odegrać tu organizacje pozarządowe, także stowarzyszenia i fundacje katolickie⁵¹. Najistotniejsza w tym zakresie jest ciągłość działań o charakterze interdyscyplinarnym. Obowiązek troski o stworzenie w codziennym życiu, z uwzględnieniem najsłabszych i potrzebujących, wymaga edukacji w rodzinie, szkole, za pośrednictwem mediów czy podczas katechezy. Wykorzystanie odpowiednich metod i modeli myślenia powinno owocować nie tylko „ostrożnym podejściem” do innych istot żywych, ale także opanowywaniem agresji i chciwości⁵². Codzienne życie chrześcijan powinno składać się z działań i gestów, które będą przełamywać logikę przemocy, wyzysku i egoizmu⁵³.

PODSUMOWANIE

Encyklika *Laudato si'*, poruszająca kwestię komunikowania religijnego o ekologii, jest przykładem tekstu skierowanego nie tylko do katolików, ale do wszystkich ludzi zainteresowanych problemami ekologicznymi. Podkreśla to przede wszystkim brak bezpośredniego wskazania adresatów dokumentu z 2015 roku. Rozważane w ekologicznej encyklice zagadnienia stanowią podstawę do działań i refleksji dla środowisk katolickich, grup, wspólnot i stowarzyszeń. Powinny one stanowić również podstawę do szerokiego ich omawiania na łamach

⁴⁹ Edyta STEIN, *O zagadnieniu wczucia*, tłum. Danuta Gierulanka i Jerzy F. Gierula (Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych, 2014), 143–153.

⁵⁰ ACAMPORA, „O cielesnym współodczuwaniu”, 133–139.

⁵¹ ŁUKA i PASTWA, *Pedagogiczne i medjoznawcze aspekty przeciwdziałania przemocy*, 45–58.

⁵² FRANCISZEK, Encyklika *Laudato si'*, 211–215.

⁵³ *Ibid.*, 230.

prasy katolickiej i mediów katolickich w ogóle. Występowanie przejawów *cancel culture* w odniesieniu do katolicyzmu czy instytucji Kościoła katolickiego, także w Polsce, z powodu niewystarczającego angażowania się katolików w kwestie ekologiczne wydaje się być sytuacją podlegającą zmianie, a przyczynić się do tego może m.in. wprowadzanie postulatów *Laudato si'* w życie. Aby realizować dezyderaty papieża Franciszka dotyczące ekologii w codziennym życiu, potrzeba zaangażowania nie tylko instytucjonalnego, duszpasterskiego, ale i medialnego. Nie wszystkie obszary życia społecznego wymagające poprawy potrzebują szczegółowego omówienia na poziomie dokumentu papieskiego, jakim jest encyklika. Kluczowe jest zauważenie danego problemu i zaznaczenie konieczności jego rozwiązania, tak jak w przypadku przeciwdziałania przemocy. Mimo że papież Franciszek nie rozwija tej problematyki ani nie definiuje zjawiska przemocy wobec ludzi i zwierząt, to jednak dostrzega konsekwencje tego destrukcyjnego procesu. Od naukowców, praktyków skupionych w ośrodkach naukowych, edukacyjnych, medialnych i kulturalnych należy oczekiwać wyteżonych działań i pogłębiania tematu. Równoległe zaangażowanie na rzecz przeciwdziałania przemocy powinno odbywać się na poziomie działalności duszpasterskiej Kościoła. Ważne jest, aby środowiska katolickie, korzystając z bogatego nauczania ekologicznego papieża, potrafiły zaangażować się w dyskurs społeczny na temat przeciwdziałania przemocy i podjąć w związku z tym działania, także o charakterze inicjującym i pionierskim.

BIBLIOGRAFIA

- ACAMPORA, Ralph R. *Corporal Compassion: Animal Ethics and Philosophy of Body*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2006.
- ACAMPORA, Ralph R. „O cielesnym współodczuwaniu”. Tłum. Dorota Chabrajska. *Ethos* 102 nr 2 (2013): 133–155. Dostęp 27.12.2022. <https://czasopisma.kul.pl/index.php/ethos/article/view/5594/5345>.
- ACAMPORA, Ralph R. „Toward a Properly Post-Humanist Ethos of Somatic Sympathy”. W: *Strangers to Nature. Animal Lives and Human Ethics*, red. Gregory R. Smulewicz-Zucker, 235–247. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK: Lexington Books, 2012.
- ADONI Hanna, and Hillel Nossek. „The New Media Consumers: Media Convergence and the Displacement Effect”. *Communications* 26, issue 1 (2001): 59–84. <https://doi.org/10.1515/comm.2001.26.1.59>.
- BACHTIN, Michaił. *Dialog, język, literatura*, red. Eugeniusz Czapplewicz i Edward Kasperski. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1983.
- BENEDYKT XVI. *Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu: Benedykt XVI w rozmowie z Peterem Seewaldem*. Tłum. Piotr Napiwodzki. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2011.

- BOŁOZ, Wojciech. *Kościół i ekologia: w obronie człowieka i środowiska naturalnego*. Kraków: Homo Dei, 2010.
- BURDZIEJ, Stanisław. „Radio Maryja a społeczeństwo obywatelskie”. *Znak* nr 640 (2008): 17–28.
- CAMPBELL, Heidi. „*This Is My Church*”: *Seeing the Internet and Club Culture as Spiritual Spaces*. W *Religion Online. Finding Faith in the Internet*, red. Lorne L. Dawson i Douglas E. Cowan, 107–122. New York: Routledge, 2004.
- CLARK, Meredith D. „Drag Them: A Brief Etymology of So-Called ‘Cancel Culture’”. *Communication and the Public* 5, issue 3–4 (2020): 88–92. <https://doi.org/10.1177/205047320961562>.
- FISCHER-NIELSEN, Peter. *The Internet Mediatization of Religion and Church*. W: *Mediatization and Religion. Nordic Perspectives*, red. Stig Hjarvard i Mia Lövheim, 45–61. Göteborg: Nordicom, 2012.
- FORMICOLA, Jo-Rene. „Catholic Church–State Relations in Transition: The Future”. *Religions* 13 (2022): 1–11. Dostęp 08.01.2023. <https://doi.org/10.3390/rel13090769>.
- FORMICOLA, Jo-Rene, and Steve Adubat. „Examining Sexual Abuse in Catholic Church”. Public Broadcasting Service. Dostęp 22.12.2022. <https://www.pbs.org/video/examining-sexual-abuse-catholic-church-nfnfv5/>.
- FORMICOLA, Jo-Rene. „The Catholic Religious Presence in Civil Society: A Waning Influence”. *Religions* 12 (2021): 1–17. <https://doi.org/10.3390/rel12040248>.
- FRANCISZEK. *Encyklika Laudato si’*. W *trosce o wspólny dom*. Kraków: Wydawnictwo M, 2015. Wersja internetowa: La Santa Sede. Dostęp 26.05.2023. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html
- GARCIA, Daniela. „The Origin, Development, and Consequences of Cancel Culture in American Society”. W *Culture & Crisis Conference: Reconciling Constitutionalism and Federalism in a Time of Crisis*, 1–11. Lynchburg, VA: Liberty University Helms School of Government, 2021.
- GRABOWSKA, Mirosława. „Radio Maryja — polska prawica religijna”. *Znak* 640 (2008): 10–16.
- GUZEK, Damian. „Mediatyzacja religii. Analiza pojęcia”. W *Przestrzenie Komunikacji. Technika, język, kultura*, red. Ewa Borkowska, Agata Pogorzelska-Klis, Beata Wojewoda, 69–78. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 2015.
- HALÍK, Tomáš. *Wzywany czy niewzywany Bóg się tutaj zjawi. Europejskie wykłady z filozofii i socjologii dziejów chrześcijaństwa*. Tłum. Andrzej Babuchowski. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2006.
- HJARVARD, Stig, i Mia LÖVHEIM, red. *Mediatization and Religion. Nordic Perspectives*. Göteborg: Nordicom, 2012.
- HJARVARD, Stig. *The Mediatization of Culture and Society*. New York: Routledge, 2013.
- HJARVARD, Stig. „The Mediatization of Society. A Theory of the Media as Agents of Religious Changes”. *Northern Lights* 6 (2008): 9–26. https://doi.org/10.1386/nl.6.1.9_1.
- IWANICKI, Juliusz. „Mediatyzacja treści religijnych w kulturze internetowej i popularnej”. *Humaniora. Czasopismo Internetowe* 18, nr 2 (2017): 17–28. Dostęp 27.12.2022. http://humaniora.amu.edu.pl/sites/default/files/humaniora/Humaniora%2018/Iwanicki_Hum_2_17_S.pdf.
- KLIMEK, Barbara. „Przemoc wobec zwierząt i prawna ochrona zwierząt w Polsce”. *Życie Weterynaryjne* 93 (2018): 608–616.
- KOWALCZYK, Krzysztof. „Kościół katolicki w Polsce jako podmiot oddziałujący na system polityczny. Casus regulacji prawnych o zapłodnieniu pozaustrojowym in vitro”. *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne* 57 (2018): 7–19. <https://doi.org/10.15804/athena.2018.57.01>.

- KOWALCZYK, Krzysztof. „Kościół rzymskokatolicki w Polsce jako podmiot oddziałujący na system polityczny. Casus ustawy o związkach partnerskich”. *Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych AMW* 4 (2015): 61–82.
- KOWALCZYK, Krzysztof. „Typologia grup interesu artykułujących postulaty Kościoła katolickiego w Polsce”. *Przegląd Politologiczny* 2 (2017): 177–188. <https://doi.org/10.14746/pp.2017.22.2.11>.
- KRUG, Etienne G., Linda L. DAHLBERG, James A. MERCY, Anthony B. ZWI i Rafael LOZANO, red. *World Report on Violence and Health*. Geneva: World Health Organization, 2002. Dostęp 28.12.2022. World Health Organization, <https://www.who.int/publications/i/item/9241545615>.
- LEŚNICZAK, Rafał. „Did Polish Bishops Support Andrzej Duda in the Presidential Campaign in 2020? Analysis of Institutional Messages of the Polish Episcopal Conference”. *Political Preferences* 27 (2020): 25–38. <https://doi.org/10.31261/polpre.2020.27.25-38>.
- LEŚNICZAK, Rafał. „Kategoria tożsamości i stereotypu w komunikacji religijnej. Próba hermeneutycznej interpretacji tekstów prasowych tygodnika »Newsweek Polska« w kontekście obrad synodu o rodzinie 2014-2015”. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica* 51, nr 5 (2018): 83–101. <http://dx.doi.org/10.18778/1505-9057.51.07>.
- LEŚNICZAK, Rafał. „Mediatization of Institutional Communication of the Catholic Church. Reflections on the Margins of the Migration Crisis”. *Studia Medioznawcze* 20, nr 3 (2019): 237–246.
- LEŚNICZAK, Rafał. „Wizerunek hierarchicznego Kościoła katolickiego w Polsce jako aktora politycznego (1989-2015)”. W *Partycypacja polityczna*, red. nauk. Maria Marczewska-Rytko, Dorota Maj, 447–459. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2020.
- LIUKIANOF, Greg, i Jonathan HAIDT. *The Coddling of the American Mind: How Good Intentions and Bad Ideas Are Setting Up a Generation for Failure*. New York: Penguin Publishing Group, 2018.
- ŁUKA, Magdalena, i Rafał Jakub PASTWA. *Pedagogiczne i medioznawcze aspekty przeciwdziałania przemocy*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2020.
- MARCYŃSKI, Krzysztof. *Komunikacja religijna i media*. Kraków: Wydawnictwo Petrus, 2016.
- MARIAŃSKI, Janusz. „Internet a religia”. *Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II* 63, nr 2 (2021): 5–29. <https://doi.org/10.31743/zkul.9832>.
- MCADAMS, A. James. „Lecture. Post-Truth, Climate Change, and the Idea of the Modern Catholic University”. W: *Profesor A. James McAdams. Doktor Honoris Causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, 101–109. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 2019.
- MCCALLUM, Malcolm L. „Perspective: Global Country-by-Country Response of Public Interest in the Environment to the Papal Encyclical, Laudato Si’”. *Biological Conservation* 235 (2019): 209–225. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2019.04.010>.
- NARODOWSKA, Joanna. „Korelacja pomiędzy agresją wobec zwierząt a agresją wobec ludzi w świetle badań aktowych”. *Archiwum Kryminologii* 40 (2018): 327–370. <https://doi.org/10.7420/AK2018G>.
- NOBRE, Carlos. „An Opportunity Not to Be Missed”. World Resources Institute. Dostęp 23.12.2022. <https://www.wri.org/blog/2015/08/opportunity-not-be-missed>.
- NOWAK, Małgorzata. „Komunikacja Kościoła katolickiego w Polsce z otoczeniem wewnętrznym i zewnętrznym — ujęcie pragmatyczne”. W: Mirosław CHMIELEWSKI, Małgorzata NOWAK, Piotr STANISZ, Justyna SZULICH-KALUŻA i Dariusz WADOWSKI. *Komunikacja Ko-*

- ścioła katolickiego w Polsce w okresie pandemii Covid-19. Raport z badań interdyscyplinarnych*, 75–116. Kraków: Wydawnictwo «scriptum», 2022.
- PALIĆ, Željko, Filip Kurbanović i Tomislav LEVAK. „Mediatisation of Catholicism in Croatia: A Networked Religion?”. *Revija za Sociologiju* 47, no. 3 (2017): 241–270.
- PASTWA, Rafał Jakub. „Cancel culture a Kościół rzymskokatolicki w Polsce”. W: *Współczesne dyskursy medialne*. T. 1, red. Iwona Hofman i Danuta Kępa-Figura, 301–308. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2022.
- PASTWA, Rafał Jakub. *Ekologia w komunikowaniu religijnym*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2020.
- PASTWA, Rafał Jakub. „Komunikowanie religijne na przykładzie Kościoła katolickiego w Polsce z uwzględnieniem kontekstu pandemii koronawirusa”. *Kultura — Media — Teologia* 41, nr 2 (2020): 38–60. <https://doi.org/10.21697/kmt.41.2>.
- POKORNA-IGNATOWICZ, Katarzyna. „Antyunijne imperium ojca Rydzyka. Od Radia Maryja do Telewizji Trwam”. *Studia Medioznawcze* 5 (2003): 191–208.
- POSTMAN, Neil. *Amusing Ourselves to Death. Public Discourse in the Age of Show Business*. New York, Harmondsworth, Ringwood, Markham, Auckland: Viking Penguin Inc., 1985.
- SIEROCKI, Radosław. „Mediatyzacja i mediacja religii”. W: *Media i religia. Nowy kontekst komunikacji*, red. Radosław Sierocki, Marek Sokołowski i Agnieszka Zduniak, 37–60. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2016.
- STACHOWSKA, Ewa. „Mediatyzacja religii w Polsce. Wybrane aspekty w koncepcji S. Hjarvarda”. *Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne* 21, nr 4 (2017): 41–55. Dostęp 29.12.2022. <https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/ucs/article/view/3339>.
- STEIN, Edyta. *O zagadnieniu wczucia*. Tłum. Danuta Gierulanka i Jerzy F. Gierula. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych, 2014.
- SZULICH-KALUŻA, Justyna. „Tożsamość religijna w dobie mediatyzacji religii”. *Roczniki Nauk Społecznych* 49, nr 1 (2021): 133–150. Dostęp 29.12.2022. <https://doi.org/10.18290/rns21491.9>.
- WEIGEL, George. *Witness to Hope. The Biography of Pope John Paul II*. London: Harper Collins Publishers, 2005.
- VAN RENSSSELAER POTTER. *Bioethics: Bridge to the Future*. Englewood Cliffs: Prentice-Hal Inc., 1971.
- WYROSTKIEWICZ, Michał. *Ekologia ludzka. Osoba i jej środowisko z perspektywy teologiczno-moralne*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007.
- VELASCO, Joseph Ching. „You are Cancelled: Virtual Collective Consciousness and the Emergence of Cancel Culture as Ideological Purging”. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities* 12, no. 5 (2020): 1–7. <https://dx.doi.org/10.21659/rupkatha.12n5.rioc1s21n2>.

KOMUNIKOWANIE RELIGIJNE O EKOLOGII:
CANCEL CULTURE A KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI
– WYBRANE REFLEKSJE

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest analiza problematyki ekologii w komunikowaniu religijnym w kontekście przejawów *cancel culture* w odniesieniu do Kościoła rzymskokatolickiego. Podstawowym przedmiotem niniejszych rozważań uczyniono encyklikę *Laudato si'* papieża Franciszka,

a także literaturę poświęconą *cancel culture*, ze szczególnym uwzględnieniem intuicji Jo-Rene Formicoli. W związku z analizą komunikowania religijnego o ekologii sięgnięto do badań, które ukazują, w jakim stopniu encyklika społeczna papieża Franciszka, zwana zieloną lub ekologiczną, stanowiła istotny temat dyskusji na łamach najpopularniejszych katolickich tygodników opinii w Polsce. Analizując problematykę komunikowania religijnego o ekologii na podstawie *Laudato si'*, zaproponowano kierunki rozwoju „ekologii ludzkiej życia codziennego”, uwzględniające odniesienie do przeciwdziałania przemocy wobec ludzi i zwierząt.

Słowa kluczowe: komunikowanie religijne; *cancel culture*; ekologia; encyklika *Laudato si'*; przeciwdziałanie przemocy

RELIGIOUS COMMUNICATION ABOUT ECOLOGY:
CANCEL CULTURE AND THE ROMAN CATHOLIC CHURCH
– SELECTED REFLECTIONS

S u m m a r y

The main aim of the article is to analyze the issues of ecology in religious communication in the context of the manifestations of *cancel culture* in relation to the Roman Catholic Church. The basic subject of these considerations is the encyclical *Laudato si'* by Pope Francis, as well as the literature on cancel culture, with particular emphasis on the intuition of Jo-Rene Formicola. In connection with the analysis of religious communication about ecology, research was used that shows to what extent the social encyclical of Pope Francis, called green or ecological, was an important topic of discussion in the pages of the most popular Catholic opinion weeklies in Poland. Analyzing the issues of religious communication about ecology on the basis of *Laudato si'*, directions for the development of the “ecology of human everyday life” were proposed, taking into account the reference to counteracting violence against people and animals.

Keywords: religious communication; cancel culture; ecology, encyclical *Laudato si'*; counter-acting violence